

RECENZIE DE CARTE

Melanie Klein - Invidie și recunoștință, Editura Trei, 2025

Traducere din limba engleză de Anacaona Mîndrilă-Sonetto

ALEXANDRA-ANTONETA PETRESCU^[1]

Motto:

*Toți oamenii mari au fost mai întâi copii.
(Numai că puțini dintre ei își mai amintesc.)*
Antoine de Saint-Exupery

Unele cărți din domeniul psihanalizei își croiesc blând drumul către mintea cititorului avizat și te încălzesc pe dinăuntru ca o ceașcă cu ciocolată caldă într-o după-amiază friguroasă de iarnă. Altele te prind de guler, te pun la pământ, apoi te ridică și nu îți mai dau drumul până la final. Scrierile Melaniei Klein fac parte din cea de-a doua categorie, iar efectul ideilor ei este pregnant, angoasant și în același timp, permanent.

Volumul *Invidie și recunoștință*, recent apărut la editura Trei (în ediție revizuită), reunește lucrările scrise de Melanie Klein între 1946 și 1960 (inclusiv două texte postume). Această perioadă este cea în care s-a cristalizat întreaga teorie kleiniană dezvoltată în jurul relației timpurii mamă-bebeluș, devenind în cele din urmă o adevărată școală de orientare psihanalitică, dar și o alternativă îmbogățită a psihanalizei clasice freudiene.

¹ Alexandra-Antoneta Petrescu este psiholog clinician sub supervizare și psihoterapeut psihanalitic în formare în cadrul INSIGHT - Asociația pentru promovarea psihanalizei teoretice și clinice. Email: aiaciu@gmail.com

Melanie Klein și-a structurat teoria pornind de la practica ei clinică bogată cu copiii, sprijinindu-se pe teoria freudiană. Ea a adaptat teoria psihanalitică la copii și a dezvoltat o tehnică complet nouă de lucru și anume observarea felului în care copiii se joacă și analizarea jocului lor atât ca expresie a fantasmelor inconștiente, cât și ca reproducere a dinamicii din relația acestora cu părinții. Klein oferea interpretări timpurii și directe ce adresau anxietățile primitive puse la lucru de către micii pacienți, insistând asupra conflictelor lor interne profunde. Volumul *Perspective clinice kleiniane* scris de R. D. Hinshelwood este o carte de referință care poate completa înțelegerea practicii kleiniane prin vignetele pe care le conține.

Scrierile adunate în volumul *Invidie și recunoștință* sunt dispuse cronologic, în ordinea apariției și stau mărturie asupra conceptelor cheie din teoria kleiniană. Melanie Klein teoretizează și explică două moduri fundamentale de organizare psihică și anume poziția schizo-paranoidă, definită de clivaj, proiecție, introiecție, identificare proiectivă și anxietate persecutorie, pe de o parte, și poziția depresivă, caracterizată de integrare, vinovăție, anxietate depresivă și tolerarea ambivalenței, pe de altă parte. Aceste concepte sunt anunțate de lucrările anterioare ale Melaniei Klein, dar numirea lor apare explicit pentru prima dată în eseu *Observații asupra unor mecanisme schizoide* (1946), care și deschide de altfel volumul de față.

Dacă poziția schizo-paranoidă se caracterizează prin clivajul lumii psihice în obiecte parțiale bune și rele și se manifestă prin anxietate persecutorie, poziția depresivă aduce cu sine caracterul greu de tolerat al ambivalenței obiectului întreg, care poate fi și bun și rău, dar și culpabilitatea pentru existența pulsioniilor interne distructive. Cele două poziții nu apar ca stadii de dezvoltare ce se succed, ci ca moduri de funcționare psihică ce pot alterna încontinuu de-a lungul vieții.

Identificarea proiectivă, ca mecanism de apărare primitiv, este prefigurată de eseu *Importanța formării de simboluri în dezvoltarea Eului din 1930*, dar debutează sub acest nume straniu abia în 1946, tot în eseu *Observații asupra unor mecanisme schizoide*.

De-a lungul timpului, au fost propuse diferite nuanțări ale conceptului de identificare proiectivă, de exemplu Donald Meltzer a introdus noțiunea de *identificare intruzivă* ca variantă patologică (Meltzer D., 1992, p. 7-12), iar Hanna Segal a accentuat distincția dintre proiecție și identificare proiectivă, însă termenul consacrat de *identificare proiectivă* (Segal H., 2019, p. 55-63), a rămas cel folosit în mod constant până astăzi.

Klein descrie identificarea proiectivă prin felul cum, în fantasmă, bebelușul clivează părțile intolerabile din sine și le proiectează în mamă. Apoi, el continuă să fantasmeze că părțile rele din el o iau în posesie pe mamă, iar mama ajunge să fie identificată cu ele. Astfel obiectul-rău devine unul persecutor pentru bebeluș. Fantasma inconștientă reprezintă astfel nucleul expresiei psihice. În eseu *Despre identificare* (1955), Melanie Klein recurge la romanul lui Julien Green, *Daca aș fi tu* (1947) pentru a ilustra modul în care se manifestă identificarea proiectivă în dinamica relațiilor dintre personaje. Romanul este construit pe tema identității și a dorinței eroului, Fabian, de a deveni „altul”. În introducerea cărții sale, Julien Green declară că romanul este ca o „poveste-vis” sau ca o fantasmă a personajului principal. Așadar visul este folosit a explica fantasma pentru că visul reprezintă realitatea inter-subiectivă a celui care îl face.

Introducerea conceptului de identificare proiectivă a marcat un pas esențial în înțelegerea schizofreniei dar și a altor tulburări psihice severe.

Un alt concept revoluționar în teoria kleiniană este prezentat în eseu *Invidie și recunoștință* (1957). Melanie Klein plasează invidia la baza vieții psihice timpurii, în relația bebelușului cu sânul mamei. Invidia reprezintă o

forță primitivă care se naște odată cu percepția sânelui matern ca sursă de viață, dar o resursă care nu poate fi complet posedată vreodată. Fantasma de distrugere a sânelui hrănitor sprijinită pe pulsiunea de moarte împiedică astfel formarea unei legături emoționale bune între bebeluș și mamă. În opoziție, recunoștința se referă la capacitatea bebelușului de a integra obiectul bun fără a-l ataca. Acest tip de recunoștință ajută la tranziția de la poziția schizo-paranoidă către poziția depresivă.

Textele kleinienne cuprinse în volumul *Invidie și recunoștință* compun una dintre cele mai influente cărți de psihanaliză a secolului trecut, cu impact major pentru teoria și tehnica psihanalitică. Conceptele Melaniei Klein despre anxietățile timpurii, mecanismele de apărare primitive și relațiile de obiect au dus la o nouă înțelegere a modului în care grupurile funcționează inconștient, deși ea însăși nu a lucrat direct cu grupuri. Ideile kleinienne au fost extinse de către Wilfred Bion pentru înțelegerea dinamicii de grup (Bion W., 1968), și de către Isabel Menzies Lyth pentru a analiza cum o organizație dezvoltă sisteme defensive colective ca să protejeze angajații de anxietățile inerente muncii (Lyth I.M., 1988). În continuare, teoria Melaniei Klein continuă să fie vie printre analiștii care aleg s-o folosească în practică și, totodată, continuă să genereze idei noi și valoroase. La fraza de încheiere din prefața Hannei Segal: „Vitalitatea și importanța operei lui Melanie Klein nu pot fi puse la îndoială.”, s-ar putea adăuga și că nu pot fi oprite din a evolua și a merge mai departe.

BIBLIOGRAFIE

Bion W., (1968), *Experiences in Groups and other papers*, Ed. Taylor & Francis, Londra.

Lyth I.M., (1988), *Containing Anxiety in Institutions*, Ed. NBN International, Londra.

Meltzer D., (1992), *The Clastrum: An Investigation of Claustrophobic Phenomena*, Ed. Karnac Books, Londra.

Segal H., (2019), *Introducere în opera kleiniană*, Ed. EFG, București

De Mijolla, A. (2002), *Dictionnaire International de la Psychanalyse*, Editura Thomson Gale